



3. Соціологічна енциклопедія / [уклад. В. Г. Городяненко]. – К.: Академвидав, 2008. – 456 с. – (Серія "Енциклопедія ерудита").

4. Сухомлинський В.О. Виховання обов'язку / В. О. Сухомлинський // Вибр. тв.: в 5 т. – К.: Рад. шк., 1977. – Т. 5. – 639 с.

5. Сухомлинський В.О. Павлівська середня школа / В. О. Сухомлинський // Вибр. тв.: в 5 т. – К.: Рад. шк., 1977. – Т. 4. – 640 с.

6. Сухомлинський В. О. Природа, праця, світогляд / В. О. Сухомлинський // Вибр. тв.: в 5 т. – К.: Рад. шк., 1977. – Т. 5. – 639 с.

7. Сухомлинський В. О. Слово вчителя в моральному вихованні / В. О. Сухомлинський // Вибр. тв.: в 5 т. – К.: Рад. шк., 1977. – Т. 5. – 639 с.

УДК 378.147

РОЗВИТОК ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПЕДАГОГА

Тетяна ДЕРЕВ'ЯНЧЕНКО (с. Подорожнє, Кіровоградська обл.)

У цій статті розглядаються аспекти поглядів відомого вченого та педагога В.О. Сухомлинського на формування творчого потенціалу вчителя у системі шкільної освіти. Виділено основні мотиви, які спонукають вчителя до творчої продуктивної діяльності.

Ключові слова: педагогічна творчість, креативність, система шкільної освіти, управління розвитком творчого потенціалу вчителя, якість освіти, сучасна школа.

В этой статье рассматриваются аспекты взглядов известного ученого и педагога В.А. Сухомлинского на формирование творческого потенциала учителя в системе школьного образования. Выделены основные мотивы, которые стимулируют учителя к творческой деятельности.

Ключевые слова: педагогическое творчество, креативность, система образования, управления развитием творческого потенциала учителя, качество образования, современная школа.

Сучасна шкільна освіта характеризується значними змінами в усіх сферах свого процесу. Вдосконалюються освітні стандарти, оновлюються програми, змінюються технології навчання, виховання та розвитку особистості школяра. Як ніколи, теза «Кадри вирішують усе» стає актуальною, адже тільки творчий учитель може розкрити творчий потенціал учня, тільки талановитий педагог може виховати талановитого учня.

Творчі пошуки шляхів і засобів удосконалення професійної підготовки вчителів сучасної національної школи активізують пильну увагу до вивчення й використання багатойвітчизняної історико-педагогічної спадщини. Цінний внесок у теорію і практику підготовки вчительських кадрів зробив видатний український педагог-новатор і вчений-експериментатор В.О. Сухомлинський. Він вважав, що центральною фігурою у модернізації освіти, у реформуванні освітнього процесу має стати вчитель-дослідник, учитель-лідер – духовно розвинена, соціально зріла, творча особистість, компетентний фахівець, який професійно володіє всім арсеналом педагогічних засобів, постійно прагне до самовдосконалення та саморозвитку, стимулюючи до цього своїх учнів.

Високі вимоги до сучасного педагога обумовлені об'єктивними потребами суспільства, новими завданнями, які ставить перед нами життя. Сучасний вчитель повинен навчити дітей системному мисленню, методам пізнання та самоорганізації, допомогти розкрити власний потенціал, стимулювати та активно

використовувати творчі можливості кожної особистості.

Професійна діяльність учителя за своїм характером давно віднесена до творчих видів діяльності та розглядається як дуже нелегка праця. Вона нерозривно пов'язана з творчістю. Практично при проведенні кожного уроку учителю доводиться щось змінювати й у змісті навчального матеріалу, і в методиці навчання. Кожне заняття кожного разу виходить новим. Учитель стає майстром своєї справи, професіоналом у міру того, як він створює і розвиває педагогічну діяльність, визначає педагогічні цінності. Творчу особистість характеризують такі риси, як готовність до ризику, незалежність і критичність суджень, самобутність, сміливість. Ці якості розвивають особливості дійсно вільної, самостійної й активної особистості.

Ще В.О. Сухомлинський вказував, що робота вчителя – це творчість, а не буденне заштовхування у дітей готових знань. Тому першочергове завдання педагога – розвивати творчі можливості, здібності дитини, виховувати в неї потяг до нового, формувати творчу особистість. У «Розмові з молодим директором» Василь Олександрович називає творчість глибоко особистою, індивідуальною якістю і пов'язує її із здібностями, талантом педагога. На його думку, бачення нового у педагогічній діяльності є «важливою умовою творчого ставлення до роботи» [2, с. 413].

Важливою умовою реалізації такого підходу є креативність самого педагога. Які ж риси мають бути притаманні творчій особистості



креативного вчителя? Це, насамперед, високий рівень моральної свідомості, постійний пошук оптимальних оригінальних рішень поставлених завдань, творчий стиль мислення, здатність бачити проблему, виявляти суперечності, творча фантазія, розвинена уява, прагнення досягти ефективного результату за конкретних умов праці, високий рівень загальної культури. Творча особистість педагога завжди характеризується високим рівнем креативності, яскраво вираженими особистісними якостями і здібностями, які сприяють успішній професійній діяльності. Тож одним із основних завдань адміністрації школи стає розвиток творчого потенціалу вчителя як важливого фактора якості сучасної освіти.

Проблема розвитку творчого потенціалу вчителя знаходить своє відображення у багатьох працях В.О. Сухомлинського. На думку видатного педагога розвиток творчості вчителя певною мірою залежить від якості внутрішкільного управління.

Разом із тим, оновлення шкільної освіти, забезпечення її якості на рівні європейських та світових стандартів актуалізує подальше дослідження розвитку творчості вчителя.

Оскільки розвиток творчого потенціалу вчителя пов'язаний з управлінням такою діяльністю, виникає необхідність у трактуванні основних понять. Аналіз наукових джерел свідчить, що поняття «творчість» розглядається вченими як продуктивна людська діяльність, що здатна народжувати якісні, нові матеріальні і духовні цінності. Отже, творчий процес – це така діяльність людини, що пов'язана з напруженням усіх психічних і фізичних сил щодо створення нових матеріальних і духовних цінностей. Поняття «креативність» – новітній термін, походить від латинського *creation* – створення. Більшість учених ці поняття ототожнюють. Разом з тим, є думка, що терміном «креативний» позначається творчість, яка не тільки висуває нові ідеї, але й доводить їх до конкретного практичного результату.

Для належної організації управління розвитком творчого потенціалу вчителя необхідно розуміти сутність даного процесу, який складається із поняттєвої бази, управлінського інструментарію, відповідних умов. Спробуємо розглянути поняття «педагогічна творчість». Ключовим у цьому понятті є творчий аспект, який базується на феномені творчості як оригінальної, нестандартної діяльності.

Забезпечення нової якісної освіти неможливе без володіння педагогом інноваційними технологіями, без самовдосконалення, самоосвіти та саморозвитку. Сучасний учитель має бути готовим до сприйняття й засвоєння нових педагогічних

технологій та їх застосування в навчально-виховному процесі, тобто до інноваційної педагогічної діяльності. Майстерність учителя, його фаховий рівень, технологічна та інноваційна культура, а відповідно й ефективність навчально-виховного процесу залежать від уміння правильно визначити та оптимально поєднати можливості та переваги педагогічних інновацій.

Сучасний учитель покликаний розв'язувати завдання, що потребують серйозних педагогічних зусиль. Освоєння нового змісту навчальних програм, нових форм і методів викладання, пошуки ефективних шляхів виховання, реалізація гуманістичної парадигми, необхідність враховувати швидкі зміни в суспільстві й інформаційному просторі предмета, що викладається, – все це під силу лише психічно здоровому, професійно компетентному вчителю, який творчо працює.

Творчий потенціал невичерпний, з роками він може розвиватися та збагачуватися відповідно до умов життєдіяльності особистості, її цілей, уявлень, прагнень. Вагомою умовою розвитку творчого потенціалу вчителя є творчий стиль життя.

Державна програма відродження освіти передбачає необхідність створення й упровадження нових прогресивних технологій у навчально-виховний процес, тому вчителю виводиться провідна роль у втіленні інновацій. Але ефективність упровадження інноваційних підходів у навчально – виховний процес можлива за умови організації підготовки тих, хто навчається, і тих, хто навчає.

Педагогічна творчість реалізується на двох рівнях:

1. Творчість у широкому розумінні – відкриття нового для себе, тобто виявлення педагогом варіативних нестандартних способів розв'язання

завдань. На цьому рівні відбувається перехід від алгоритмізованих, стереотипних прийомів до суб'єктивно нових.

2. Творчість у вузькому розумінні – відкриття нового для себе і для інших, новаторство.

У творчих педагогів краще розуміння себе, висока самоповага, задоволеність своєю професійною діяльністю. Але творчий, конструктивний педагог не обов'язково є педагогом з високим інноваційним потенціалом. Інтерес до новацій може співіснувати зі спрямованістю не на розвиток вихованця, а на підвищення престижу в очах адміністрації, колег, батьків вихованців, задоволеність від володіння «модними» методиками. Для творчого вчителя характерне розвинуте відчуття нового та відкритість новому (інноваційному) як система знань, переконань тощо. Під впливом



інноваційних процесів поступово змінюється структура освітньої системи: відмирають застарілі громіздкі педагогічні системи і виникають нові. Відбуваються зміни в структурі та реалізації різноманітних управлінських схем педагогічної діяльності, яка є насамперед творчою за характером і змістом.

Провідне місце в змісті духовної культури вчителя, на думку В.О. Сухомлинського, посідає його морально-естетична культура, сутність якої полягає в умінні створювати, підтримувати в навчально-виховному процесі школи атмосферу творчого співробітництва, гуманних і демократичних взаємовідносин. Важливу роль у створенні атмосфери творчого співробітництва в навчанні та вихованні педагог-новатор відводить захопленості вчителя своєю працею, всім тим, що вчитель робить разом з дітьми: «Шлях до серця дитини лежить через дружбу, через спільні інтереси, захоплення, почуття, переживання» [1, Т. 4, с. 39-40]. Особливого значення набуває приклад навчально-виховної діяльності вчителя – ставлення до свого предмета, кругозір, глибина знань, особисті захоплення, які пов'язані з предметом й одночасно ведуть дітей у світ, що далеко виходить за межі шкільної програми.

В.О. Сухомлинський, виходячи зі свого багаторічного творчого педагогічного досвіду, дійшов висновку, що вчитель повинен бути не тільки наставником, а й другом учнів, разом з ними переживати, радіти й засмучуватися. За його переконанням, емоційно-естетичною серцевиною морального обличчя вихователя в очах вихованців було співпереживання душевному стану дитини. Питанням виховання цієї здатності «відчувати серцем» – однієї з найвідповідальніших сфер удосконалення педагогічної майстерності – вчений приділяв виняткову увагу. Для В.О. Сухомлинського характерними були насамперед радість, щастя, життєрадісне відчуття. Справжня гуманність педагогіки полягала для нього в збереженні в житті школи радості та щастя, на які має право кожна дитина. Завдання вчителя – зрозуміти дитяче почуття та зробити все, аби розвіяти дитячу тривогу, дати дитині відчуття захищеності й спокою. Він говорив, що сердитись на дітей – великий гріх, бо дитина – то велике чудо природи, вона дивиться на світ широко відкритими очима і не таїть у собі ніякого зла. Треба радіти, коли діти веселяться і сміються. І горе, коли вони плачуть. Чомусь саме ці слова запали мені в душу. І коли я повертаюся думками до цієї теми, я все більше переконуюсь в глибокій правоті сказаного. Часто говорю черговим по школі, що діти – це не мумії, що їм дано від природи більше рухатись, сміятися і веселитися. Я не схвалюю вчителів, які під час чергування по школі намагаються на перервах

допомогтися, щоб діти говорили ввічливо, ходили тихо, не шуміли, не сміялися і на всі боки розкланювалися перед керівництвом та вчителями. Я завжди їм повторюю слова Василя Олександровича, що дітям має бути дитяче, що діти повинні багато рухатись і сміятися, бо в майбутньому буде ще всього – і радостей, і сліз.

Принципово важливою складовою змісту духовної культури вчителя В.О. Сухомлинський уважав творче ставлення до навчально-виховної праці. На його справедливую думку, це було зумовлено тим, що сам об'єкт виховання – дитина – весь час перебуває в стані змін, формування: «Між ідеєю, яку педагог втілює в свій задум, і конкретними людськими відносинами, які мають розкрити ідею, стоїть жива людина, її думки, почуття, переживання, воля» [1, Т. 3, с. 327]. Перед учителем постійно виникає необхідність творчого пошуку шляхів і засобів досягнення максимальної досконалості своєї діяльності. У зв'язку з цим В.О. Сухомлинський вважав, що педагогічна творчість виникає тоді, коли в учителя народжується бажання бачити свою справу та її результати кращими, ніж вони є зараз.

Елемент творчості обов'язково присутній у процесі, який В. О. Сухомлинський називав науковим передбаченням: «Без наукового передбачення, без уміння закладати в людині сьогодні ті зерна, які зійдуть через десятиліття, виховання перетворилося б у примітивний нагляд, вихователь – у неграмотну няньку, педагогіка – у знахарство. Треба науково передбачати – в цьому суть культури педагогічного процесу, і чим більше тонкого, вдумливого передбачення, тим менше несподіваних нещастя» [1, Т. 3, с. 327].

Теоретичні ідеї В.О. Сухомлинського з проблем формування духовної культури особистості та вдосконалення професійної підготовки як визначальних чинників ефективності професійної діяльності вчителів знайшли творче впровадження в різних напрямках організації навчально-виховної роботи Подорожненської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів. Удосконалення професійної підготовки вчителів керованої директором школи Ковальовим Г. В. здійснюється в індивідуальних і колективних формах, різноманітними засобами, більшість з яких мають новаторський характер.

Творчо використовують теоретичні знахідки і педагогічний цінний досвід В.О. Сухомлинського з питань формування гуманістичної педагогіки вчителі початкових класів нашої школи Дерев'янченко Т.С., Роспасієнко Л.І., Литвиненко О.М., Ковальова В.О. Вони вчать своїх вихованців спілкуватися з природою: чути сміх струмочка, стогін бджоли з тяжкою ношею меду, шепіт



польових трав і квітів, розповіді лісу та вітру. Вчать бачити красу рідного краю, берегти і примножувати її.

Розвиток творчих здібностей – актуальна проблема, бо саме творча особистість може бути конкурентоспроможною в сучасному світі, саме цілісна, духовно багата, творча людина спроможна по-справжньому керувати майбутнім, лише така особистість може впевнено подивитися в обличчя новизні. Тому своїм проблемним питанням обрала наступне: «Формування творчих здібностей молодших школярів». Для розвитку творчих здібностей більшості школярів важливою є саме роль учителя. Завдання педагога – управляти процесами творчого пошуку, йдучи від простого до складного: створювати ситуації, що сприяють творчій активності та спрямованості школяра, розвивати його уяву, асоціативне мислення, здатність розуміти закономірності, прагнення постійно вдосконалюватися, розв'язувати дедалі складніші творчі завдання.

Відомо, що здібності й нахили до творчості можна розвинути, поставивши учня у певні складні умови, за яких він буде вимушений самостійно щось створити. Такими умовами для моїх учнів є складання творів – описів. Навіть учні, які вважали, що не мають творчих здібностей за 30 хвилин уроку творили справжні шедеври художнього слова. Тому гаслом роботи у цьому напрямку для мене є слова В.О. Сухомлинського «Творчість починається там, де інтелектуальні й естетичні багатства, засвоєні, здобуті раніше, стають засобами пізнання, освоєння, перетворення світу, при цьому людська особистість немовби зливається із своїм духовним надбанням». Поруч із традиційними методами активно використовую інтерактивні методи: творчі завдання, роботу в малих групах, навчальні ігри, моделювання, роботу з наочними посібниками, практикую прийом «учень у ролі вчителя», елементи рольової гри, словникову роботу, алгоритми; метод проектів, який передбачає вирішення

певної проблеми та орієнтується на самостійну дослідницьку діяльність учнів; різні форми оцінювання.

Творча спадщина В.О. Сухомлинського переконує нас у різноманітності педагогічних підходів до формування особистості учня. Нині, у період активних пошуків ефективних методів виховання гуманістичних цінностей, практична діяльність Василя Александровича є надійним помічником у вирішенні цих важливих завдань. «На перше місце в практиці нашої виховної роботи, – стверджує В. О. Сухомлинський, – ставляться вчинки, в яких виявляється гуманне, людяне ставлення дитини до інших людей. Багатство духовного життя особистості залежить значною мірою від того, як людина глибоко розуміє і відчуває благородство ідей гуманності, людяності» [3, с. 218].

У результаті дослідження цієї проблеми я дійшла таких висновків: педагогічна діяльність – це передусім діяльність творча. Без творчості неможливі ні виховний, ні навчальний процеси. Бо подібно до того, як скульптор ліпить свої скульптури, художник пише картини, а ювелір обробляє коштовне каміння, учитель творить нову особистість, яка житиме в цьому суспільстві, стане його невід'ємною часткою.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Сухомлинський В.О. Вибрані твори : в 5 т. / В.О. Сухомлинський / редкол.: О.Г. Дзеверін (голова) та ін. – К.: Рад. шк., 1976-1977.
2. Сухомлинський В.О. Розмова з молодим директором / Василь Александрович Сухомлинський. – К.: Радянська школа, 1988. – 284 с.
3. Сухомлинський В.О. Сто порад учителям / В.О. Сухомлинський // Вибрані твори : в 5 т. / редкол.: О.Г. Дзеверін (голова) та ін. – К.: Рад. шк., 1976 – Т. 2. – С. 419-654.
4. Сухомлинський В.О. Серце віддаю дітям / В.О. Сухомлинський // Вибрані твори: в 5 т. – К.: Радянська школа, 1976. – Т. 3. – С. 9-279.
5. Сухомлинский В.А. Этюды о коммунистическом воспитании / В.А. Сухомлинский // Нар. образование. – 1967. – № 2. – С. 38-46; № 4. – С. 44-50.

УДК 37(09)

В.О. СУХОМЛИНСЬКИЙ ПРО РОБОТУ З ОБДАРОВАНИМИ ДІТЬМИ

Іван ДИКИЙ (с. Велика Андрусівка, Кіровоградська обл.)

Стаття покликана розкрити поняття «обдарованість», показати основні форми роботи з обдарованими дітьми та визначити шляхи оптимізації педагогічної діяльності з вирішення проблеми обдарованості учнів. На основі останніх досліджень вітчизняної педагогічної науки та спираючись на праці В.О. Сухомлинського, визначені аспекти психолого-педагогічної характеристики обдарованої дитини, критерії та діагностичні етапи обдарованості.

Ключові слова: обдаровані діти, талант, прискорення, оптимізація, діагностика, мотивація, інтелект.

В статье раскрыты понятия «одаренность», показаны основные формы работы с одаренными детьми, пути оптимизации педагогической деятельности с решения проблемы одаренности учеников. На основании последних